משנה · ראשונים · רמב״ם · סדר קדשים

רמב"ם על משנה מדות

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ם על משנה מדות

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבם-על-משנה-מדות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ג 5
משנה ה 5
משנה ו 5
משנה ז 6
משנה ח 6
משנה ט 7
פרק ב 7
משנה א 7
משנה ב 7
משנה ג 7
משנה ה 8
משנה ו 9
פרק ג 9
משנה א 9
משנה ב 11
משנה ג 11
משנה ד 11
משנה ה 12
משנה ו 12
משנה ז 12
משנה ח 12
פרק ד 13
משנה א 13
משנה ב 13
משנה ג 13
משנה ד 14
משנה ה 14
משנה ו 15
משנה ז 15

פרק ה 15
משנה א 15
משנה ג 16

פרק א

משנה א

מספר המשמרות ששומרו' כל המקדש כ"ד משמרות סמך לזה מה שנאמר בד"ה (א כו) למזרח הלוים ששה לצפונה ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאסופים שנים שנים לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים לפרבר הרי אלו עשרים וארבע משמרות אע"פ שקרא אותם כולם בפסוק זה לוים יש מהם ג' כהנים כמו שהקדמנו הרי קורא הכהנים לוים במקומות רבים אמר והכהנים הלוים בני צדוק וכן באר בתלמוד וכן פי' לפרבר כמאן דאמר כלפי בר רוצה לומר שיהיה המשמר מחוץ לחומת העזרה כמו שנתבאר כאן וטעם זה כמו שבארנו שאין מותר לשבת בתוך העזרה כמו שבארנו ואי אפשר להם לעמוד כל הלילה ולפיכך יהיה המשמר מבחוץ כדי שיוכל לשבת. ומה שאמר כאן חמשה שערי העזרה הוא לדעת ת"ק לפי שיש מן התנאים מי שאמר חמשה שערים היו לעזרה והוא המדבר כאן ויש מהם שאמר ז' והיא דעת רבים ויש מהם שאמר י"ג כמו שבארנו בשני משקלים וכמו שיתבאר בשני של מסכתא זו ולדעת החכמים היה המשמר על חמשה שערים מן השבעה:

משנה ג

כשעלו משושן הבירה לבנין בהמ"ק שהיה בימי עזרא צוה אותם המלך שיעשו צורת מדינה כצורת שושן הבירה (במקדש) כדי שיהיה אימת המלך עליהם ויזכרו [צ"ל מושלם] מושבם ולא ימרדו במלכות ולפיכך ציירו אותה על שער מזרח משערי הר הבית. והר המשחה בו היו שורפין פרה אדומה כמו שיתבאר במסכת פרה והוא הר הזיתים והוא במזרחו של ירושלים ומשער הזה היה יוצא כהן גדול והפרה ומשמשיה להר הזיתים. ומה שאמר כהן גדול השורף את הפרה הוא דעת רבי מאיר כמו שנתבאר בספרי ואין הלכה אבל היא כשירה בכהן הדיוט כמו שנבאר במקומו במס' פרה (פ"ד): ומן השער הזה היו מוציאין ג"כ כל הצריך בשריפתה והוא מה שאמר וכל מסעדיה:

משנה ה

חיל. היא חומה שסובבת כל העזרה מבית לחומת הבית כמו שנצייר בפרק שאחר זה.

משנה ו

כבר נתבאר שבית המוקד הוא בית גדול בשיעורו והיו בארבע זויות של ארבע אלו הבתים כדמות בתי השינה שיש בטירות המלכים שהוא בית קטן בתוך בית גדול והוא מה שאמר כקיטונות הפתוחות לטרקלין וכבר בארנו פעמים טרקלין שהוא בית המלכות

וקיטון מקום בית השינה שישנים בו בזמן הקיץ תרגום קיץ קייטא ולפי שהיו אלו הארבעה לשכות שתים מהם והם מצד העזרה קדש ושתים חול עשו בקרקעיתם ממעל שבכות להבדיל קרקע השתים של הקדש מקרקע שתים של חול ופשפש הוא דבר קטן מפסיק מנוקב נקבים קטנים לפעמים עושים אותו מקנים ונקרא מבעאב בל' ערב אצל ההמון ולפעמים עושין מעצים ונקראים אצלנו שבכות ולפעמים עושים בדים על אותו הצורה מאיזה דבר שיהיה והוא נקרא פשפש ולפיכך אין אנו צריכין לבאר שם זה פעם אחרת להבא וכבר הקדמנו אותו בשלישי מתמיד: ומה שאמר לשכת הטלאים היתה במקצוע צפונית מערבית ונתן אותן בכאן מערבית דרומית ותרצו קושיא זו בתלמוד (יומא דף יז.) ואמרו דקאי בצפון ומחזיא בדרום דקאי בדרום ומחזיא בצפון ומסתברא דמערבית דרומית הוה קיימא וענין זה הוא שהיתה נתונה בבית המוקד עצמו מערבית דרומית וכמו שזכר כאן וכשמשערין מקומה לנגד העזרה תהא מן העזרה צפונית מערבית כמו שזכר בתמיד (דף ל.) כשנתן אותם בלשכה זו והוא בעזרה והואיל והדבר כן אז תהא לשכת עושים לחם הפנים שהיא רביעית ללשכת הטלאים כמנין תמיד כמו שזכר שם דרומית מזרחית מבית המוקד כמו שזכר כאן ואני ידעתי שאין מבינים זה [נ"א במהרה וכ"ה בדפוס נאפולי] (בגמרא) אלא מראיתו בצורה וזו היא צורת מקום בית המוקד בעזרה וצורת הארבע לשכות שבו והסתכל בצורה ומה שכתוב בה ויתבאר לך כלל מה שכתוב כאן וזו היא הצורה

ומבואר הוא שהלשכה הנקראת בתמיד לשכת החותמות היא שגנזו בה בני חשמונאי אבני מזבח והלשכה שיש בה מדורת האש ששם מתחמם מי שטבל כמו שנתבאר בתחלת תמיד היא נקראת בשלישי מתמיד לשכת בית המוקד והוא שאמר כאן עליה שבה יורדין לבית הטבילה ודע זה.

משנה ז

כבר זכרנו בתחלת תמיד שמבית המוקד היו נכנסים לחפש העזרה כל יום והיו נכנסין על פתח קטן וכבר ציירנו בצורה זו שהקדמנו השני פתחים אחד בדרומו לצד צפון העזרה ואחד בצפונו לצד החיל כמו שהוא מבואר בצורה:

משנה ח

לפי הנראה ממשנה זו שהיו צריכים מפתחות לסגור הדלתות והיו מנעולי דלתותיהם בלי ספק דומים למנעולים הנקראים בלשין ערבי אקפ"ל אלול"ב ובלע"ז קאדיני"ש

דטורנ"ו שעושים אותם אצלנו ואינם נסגרים אלא במפתחותיהם שבהם נפתחים וכבר זכרנו פי' הלכה זו בתחלת תמיד.

משנה ט

רבי אליעזר בן יעקב אומר שאינו חוזר טבול יום זה לבית המוקד אלא יוצא להר הבית לפי שטדי הוא השער הצפוני משערי הר הבית כמו שזכרנו כבר בפרק זה. ואין הלכה כרבי אליעזר בן יעקב.

פרק ב

משנה א

הר הבית וכו' אמרו שהעזרה לא היתה באמצע הר הבית אלא היה הרוחק שיש בין חומת הר הבית ובין חומת העזרה לצד דרום יותר מן הרוחק שיש ביניהן מצד המזרח והרוחק ממזרח יותר מהצפוני והצפוני יותר מן המערבי והנני מצייר עכשיו זה ואצייר החיל והסורג ועזרת הנשים הנזכרת בכאן בפרק הזה כדי שתהא צורה אחת ולא נצטרך להרבות צורות וזו היא צורת זה.

משנה ב

פירוש זה כגון מי שנכנס על שער שושן הבירה אינו הולך לצד שער חולדה אלא לצד שער טדי וכן תקיש לכל הנכנס על שער מהשערים. וענין כאילו עברו עליו את הדין שעברו חק וענינם אין חוששין לדינים אלא פוסקין עליו שחטא ונתחייב אצלם נדוי ודברי רבי יוסי אמת:

משנה ג

כשאדם מגיע לפרצה מאותן הפרצות משתחוה לשם ומודה על כריתות מלכות יון כמו שזכרנו בשקלים והיה אדם עולה מקרקע החיל י"ב מעלות ואז הולך בקרקע ישרה והיא עזרת הנשים ואמר שכל מעלה שהיתה במקדש גבוהה חצי אמה וגובה חצי אמה גב המעלה היא שלחה וזו היא צורת זה

כדי שיתבאר הדבר שנקרא שלחה: ועוד יתבאר בפ' הג' שמעלות האולם רום מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה וכן פתחו של אולם גבהו ארבעים ורוחב עשרים. וענין מה שאמר שקופות שהיה להם משקוף והוא המשקוף העליון של הפתח והמשנה משתמשת בזה השם על הזיזים ועוד תראה במסכת אהלות שקורין אותו תמיד שקוף ולא משקוף וב' אבנים מוטות זו על גב זו כגון זה

והיה ציר השער מונח במקום (אחד ובמקום אחד) וכבר זכרנו בשלישי מכפורים [דף לח] נס שנעשה בדלתי נקנור. ופירוש מצהיב ירוק כעין הזהב וכבר פירשו בסיפרא מה שאמר רחמנא שער צהוב ואמר כתבנית הזהב כמו שנבאר בנגעים:

משנה ה

הלכה זו צריכה ביאור הרבה ותן לבך לצייר מה שאני אומר לך אחר שאקדים שפרה אדומה צריך לזרוק מדמה לנוכח ההיכל והוא רואה אותו שנאמר והזה אל נוכח פני אהל מועד מדמה ומכלל מסכת זו רבי אליעזר בן יעקב שאמר בפ' זה שעזרת כהנים היתה גבוהה על עזרת ישראל שתי אמות ומחצה וכשנכנס אדם בשער שושן מהר הבית הולך בקרקע ישרה עד שיגיע אל החיל אח"כ עולה מן החיל בי"ב מעלות עד שמגיע לעזרת נשים ותהיה עזרת נשים גבוהה מקרקע הר הבית והחיל כשש אמות לפי שכבר הקדמנו שכל מעלה שהיתה במקדש גבוה חצי אמה אח"כ הולך עזרת נשים כולה שהיא ישרה ועולה מסיפה לעזרת ישראל בט"ו מעלות כמו שזכר בפרק זה ולפיכך היתה עזרת ישראל גבוהה מעזרת נשים ז' אמות ומחצה אח"כ עולה מעזרת ישראל אל עזרת הכהנים בדוכן שגבהו אמה ושלשה מעלות ממעל לדוכן אח"כ הולך על עזרת כהנים כולה והמזבח ובין האולם והמזבח בקרקע (אחד) ישרה אח"כ עולה בי"ב מעלות אל האולם וכמו שיזכור בג' ממסכתא זו והאולם וההיכל בקרקע (אחד) ישרה ולפיכך יהיה ההיכל למעלה מעזרת כהנים בשש אמות ויעלה בידינו מכל הגבוהים שקרקע ההיכל למעלה מקרקע הר הבית שבו שער שושן כ"ב אמה וגבהו של שער שושן כ' אמה על הרוב כמו שהקדמנו שזה גובה של כל פתח לפיכך כשהכהן עומד בהר המשחה ומביט משער שושן יגיע ראות עיניו אל המעלה השמינית ממעלות האולם ואינו רואה את ההיכל מן הפתח בשום פנים לפי שהמשקוף התחתון למעלה ממשקוף שער שושן העליון ב' אמות לנוכח ולפיכך צריך שיהא הכותל שלמעלה משער שושן נמוך כדי שיראה ההיכל ממעל לו ואע"פ שכל מה שאמרנו מבואר למעיין עוד אני מצייר אותו כדי שיובן במהרה ועוד נבאר איך היה מקום הנחת ההיכל והעזרה בשפוע ההר וזו היא הצורה

ואמרו שהוא נמוך מכ' אמה דרך משל כדי שיהא הנראה משער ההיכל יותר משתי אמות ואם היה גבהו של כותל פחות יהא הנראה מפתח ההיכל יותר בלי ספק וזה ענין מבואר וכבר ידעת שקיטור שם עשן וענן קטורת שמעלה ממנו העשן לפי שאין לה תקרה: ומתליעין ר"ל שמסירין העצים שיש בהם תולעת כמו שאמרו מסקלין על הרמת

האבנים שהושלכו בדרך וממה שא"ר אליעזר בן יעקב שכחתי מה שהיתה משתמשת ראיה שהוא המגיד כל מה שהקדמנו בסדר הבית וכן באר הש"ס. ועניין חלקה שהיתה פרוצה ואין כותל מקיף לה וכבר נתבאר בסוף סוכה (דף נא) שבה היתה הכניסה לשמחה בימי החג ומיראה שמא יתערבו הנשים בין האנשים הקיפו אותה בשקופין אטומים ועשו בהם כמין מעלות כדי שיביטו מהן הנשים בשעת כניסת ישראל לשמחת בית השואבה שם כמו שבאר בסוף סוכה אח"כ אמר שמעלות עזרת נשים לא היו ארוכים כשאר המעלות כמו שהוא מפורסם היום מצורת המדרגות אלא היתה כל מעלה כמו חצי עגולה עד שתהא כל מעלה חצי גורן כזה

ולפיכך היתה צורת המעלה כמי שלקח קצת אצטבא ונתן אותה על המעלה עד שמשלים צורת הסולם וזה אי אפשר לציירו בפשוט אבל יובן בקירוב:

משנה ו

העזרה מוחלטת והוא שאמר עליה כאן כל העזרה וכו' הוא מתחלת עזרת ישראל ולמעלה עד עשתי עשר אמה אחורי ההיכל כמו שיתבאר בסוף מסכ' זו ומקום זה הוא שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת והוא הנקרא מקדש מוחלט וכבר ביארנו פעמים שזה הוא ת"ק שאומר ששערי העזרה הן י"ג אבל חכמים אומרים שבע ונותנין טעם ששלש עשרה השתחויות כנגד י"ג פרצות שהיו בסורג כמו שהקדמנו בפרק זה.

פרק ג

משנה א

לא זכר גובה המזבח כולו לפי שהוא מפורסם שלא נשתנה לא הוסיף ולא גרע אמרו המזבח שעשה משה י' אמות ושעשה שלמה י' אמות ושעשו בני הגולה י' אמות והא כתיב ג' אמות קומתו משפת מערכה ולמעלה וכבר נתבאר שגבהו י' אמות ואמה יסוד וחמשה סובב וג' מקום מערכה ואמה קרנותיו לפי שכל קרן הוא אמה על אמה על רום אמה ואני אצייר אותו ואכתוב מדותיו באמות כמו שאמרה משנה זו ואח"כ אשוב ואדקדק בשיעוריו ואזכור מה שנתבאר בהש"ס בגמרת מנחות לפי שהקפידה על מדת המזבח בתורה גדולה מאד יכן על מקומו ונאמר בדברי הימים (א כב) כשיחד להם מקום המזבח שנאמר ויאמר דוד זה הוא בית ה' אלהים וזה מזבח לעולה לישראל ואמרו רבותינו ז"ל [זבחים סב.] אמר רבי אלעזר ראה מזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו ואמרו [שם] ג' נביאים עלו עמהם מן הגולה אחד שהעיד להם על המזבח

ואחד שהעיד להם על מקום המזבח ואחד שהעיד להם שמקריבין אע"פ שאין בית וענין מה שאמרו על המזבח שהוא העיד בדוקא על מדתו כמו שאבאר וראוי שתדע שהמזבח הבנוי לא היה נבוב כמו של מרע"ה אלא כולו מקשה כמו שאמרו מענין בנינו אמרו (זבחים דף נד.) כיצד בונין את המזבח מביא מלבן ל"ב על ל"ב וגבהו אמה ומביא חלוקי אבני מפולמות גדולות וקטנות ומביא סיד וזפת וקונייא וממחה ושופך וזהו יסוד ומביא מלבן ל' על ל' גבהו ה' אמות ומביא אבנים מפולמות וכו' וזהו סובב ומביא מלבן כ"ח על כ"ח וגובהו ג' אמה ומביא אבנים וכו' וזהו מקום המערכה ומביא מלבן אמה על אמה וגובהו אמה וזהו מקום הקרנות וכן לכל קרן ואע"פ שהדברים האלו מראים צורתו בנפש ואין צורך לציירו בחושים עם כל זה אני מציירו כמו שייעדתי להוסיף ביאור. וזה הוא צורת המזבח.

ועתה אשיב לדקדק במדותיו כבר אמרו שכל האמות הנזכרות במשנה היא אמה בינונית והיא בת ו' טפחים וכבר זכרנו בפי"א ממנחות שאמות מזבח הזהב וקרן המזבח והסובב והיסוד היא באמה בת ה' טפחים ושאר אמות המזבח באמה בת ו' טפחים כך באה בקבלה וראיה לזה מיחזקאל כשאמר ואלה מדות המזבח באמות שיהא למזבח שתי מדות באמות יכול יהא כולם באמה אחת בת ה' טפחים ת"ל באמות אמה אמה וטופח שתהא יתירה על חברתה טפח כאילו אמר שקצתו מודדין באמה קטנה וקצתו מודדין באמה וטפח. והעולה בידינו מן הש"ס בהאי אחר עיון ארוך שגובה היסוד חמשה טפחים וכן כניסתו וגובה הסובב שלשים טפחים וכניסתו ה' ועל כניסת הסובב בלבד הוא שאמרנו שהסובב באמה בת ה' טפחים וגובה מקום המערכה י"ח טפחים וגובה כל קרן ה' טפחים אבל ריבוע הקרן הרי הוא ששה על ששה לפיכך יהא כל גובהו נ"ח טפחים מחציתו כ"ט ויהא חוט של סיקרא בו' טפחים נשארות מן הסובב וזה נ"א לאחר לאמה אמה ממנו שכן אמרה המשנה בעולת העוף שדינה שתעשה למעלה כמו שנתבאר בו' מזבחים. ואמרו עלה לכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית ומולק את ראשה כו' ואם עשאן למטה מרגליו אפי' אמה אחת כשרה לפי שכבר נתבאר שהעומד על כניסת הסובב יהיה בין רגליו ובין חוט של סיקרא שמפסיק חצי גובה של מזבח אמה אחת והואיל והענין במדות כמו שאמרנו הרי היא מבואר כי מה שאמר נמצא שלשים על שלשים הרי שלשים וב' טפחים על שלשים וב' טפחים לפי שלא כנס אלא ה' טפחים כמו שבארנו וכן אמר נמצא כ"ח על כ"ח היינו כ"ח וד' טפחים על כ"ח וד' טפחים אלא שהוא לא מנה הטפחים לפי שהם פחות מאמה וכיון דלא הוי אמה לא חשיב ליה וזה

המאמר קיים וכבר הפלגנו בבאור מדות המזבח כפי מה שעלה בידינו מדברי המשנה והתלמוד ותוספתא והנה אנו מתחילין לגמור המאמר בו.

משנה ב

אחר שבארנו שהיסוד סובב בד' רוחות כמו שהקדמנו חזרו וחתכו אותו מב' צדדין עד שיהא סיבוב היסוד למזבח בצורה זו

ומן הצורה הזאת יתבאר לך מה שזכר כאן ויתבאר לך שקרן דרומית מזרחית לא היה לו יסוד וכבר נתבאר בה' מזבחים ששירי דמים כולם יש מהם שנשפכין על יסוד מערבי ויש מהם שנשפכים על יסוד דרומי לפיכך נתן הב' נקבים בקרן מערבית דרומית היסוד כמו שבארנו בצורה זו ודע שהסובב נקרא סובב לפי שהוא סובב המזבח בד' רוחות גמורות בהפך היסוד.

משנה ג

כבר זכרנו פעמים ששיתין נקראים הנקבים שנגרר מהם יינות נסכים והם מתקבצים ג"כ במקום אחד תחת הארץ יקרא שית וכבש הוא המעלה שעולים עליו למזבח לפי שאין בו מעלות שנאמר לא תעלה במעלות על מזבחי אבל יורד ומתמעט ועולין בו כדרך שעולין בהר וצורתו דומה לצורה שקורין בעלי הנדסא ובלשון ערבי אלמנשור בשוה והיה ערך שיפועו ל"ב אמ' ואורך משיכת שטחו בארץ ל' אמה ורחבו ט"ז אמה כמו שזכרנו וזו היא צורתה

וכשתרצה לציירו בשכלך לגמרי תחשוב אותו בעזרה לדרום המזבח ויהיה המרחק שמחזיק העזרה מצפון לדרום ל' אמה וממזרח למערב ע"ז אמה ואם תמשוך חוט מקצתו הסמוך לקרקע עד ראשו שאצל קרנות המזבח יהיה ל"ב ואני הרביתי לדבר עליו יותר מן הראוי אמרו בתלמוד ב' כבשים קטנים יוצאין מן הכבש שבהן פונים ליסוד ולסובב מובדלין מן המזבח כמלא נימא: ומ"ש ורבובה היתה למערבו. רצה לומר מערב הכבש היתה בכבש עצמו גומא שמשליכין בה פסולי חטאות העוף אמר בתוספתא דזבחים חלון היתה שם במערבה של כבש אמה על אמה ורבובה היתה נקראת ששם זורקין פסולי חטאת [העוף] עד שתעובר צורתם ויוצא לבית השריפה.

משנה ד

לפי שזכר שהיו מנגבים אותו במפה אמר שהטעם שמחמתו אסור להחליקו בכלי החליקה והיא רדידה של ברזל שמחליקין בה הבנאין הכותלין ונקראת כפיס מיראה

שמא יגע הברזל באבני המזבח ואח"כ הגיד הרחקת השם יתברך לו ההרחקה הזאת הגדולה ואמר שהברזל וכו'.

משנה ה

כבר בארנו במסכת תמיד שאלו הטבעות הן שעשה יוחנן כ"ג קבועות בקרקע לאסור בהם רגלי הבהמה בשעת שחיטה ואונקליות המזלגות ושלחנות של שיש היו שם והם ח' וידוע מתוך [מה] שהקדמנו בסדר זה שכל קרבנות הציבור קדשי קדשים שחיטתן בצפון ולפיכך קבועות הטבעות בצפון וכן בית המטבחים.

משנה ו

אלו הי"ב מעלות כבר ציירנו אותם ודברנו עליהם במקומותם. אח"כ אמר שכותל האולם היה בנוי כסדר הזה והוא שאמה אחת מגובה הכותל לארכו היה חלק ושוה כשאר הכתלים אח"כ בנין בולע מהכותל כגון כצוצרה גבהו ג' אמות אח"כ מרחיק אמה ג"כ ויוצא בנין והוא הנקרא רובד וכן כל בנינו אמה ורובד שלש וכאילו הוא אומר אמה כותל ורובד שלש מרחיק אמה בכותל ורובד שלש עד שהיו אלו בולעין כצוצרות לכצוצרה העליונה והיתה בו ד' אמות וכן היה סובב ההיכל כמו שיתבאר בפרק זה לפיכך היתה צורת הכותל כן:

משנה ז

מלתרא. הקורה המפותחת שבה חופרין צורות ודמיונות והיא שקורין לה הבנאים בלשון ערבי מקרני"ן ואומר במערב מקרבין וכבר זכרנו זה בעירובין וחכמים קורין אותה מלתרא והקבוץ בלשון המשנה מלתראות. ומילת הוא שם למין הקורות שבהן היה הפיתוח הזה או שם לבנין ההוא הנקרא מקרבין ואמר עוד שהמערכה של אבנים היתה בין כל מלתרא ומלתרא ואע"פ שכל אחת עודפת [נ"א בארץ] באורך כמו שאצייר עכשיו היתה ג"כ כל אחת יוצאת על האחרת ולא היו כולם בשטח אחד עד שהם מגיעות בפתח האולם כמין דבר בולע כמו שהוא מפורסם בבניינים הגדולים וזו היא הצורה:

משנה ח

כדי שלא יבעט. פירוש כדי שלא יטה הכותל באמצע לרוב גובהו. ולפיכך עשו משענות נמשכין מן כותל האולם עד כותל ההיכל שישען כל אחד משתיהן על חבירו. ועשו צורת גפן של זהב על פתחו של היכל להתברך כגפן לפי שכנסת ישראל נמשלה לגפן כמו שהוא מפורסם בכתוב וכל מתנדב זהב להיכל ר"ל להוציא הזהב בעצמו בתפארת ההיכל לפי שהיה כולו מצופה זהב עושה מאותו השיעור שמתנדב דמות עלה או גרגיר או אשכול ותולין אותו שמה ומה שאומר שלש מאות כהנים הוא דרך גוזמא אבל ר"ל

בזה היו מתקבצים עליה רבים וכבר עלה בהן מה שהיה צריך לכהנים רבים לטלטלה וזו היא שדברו בה לשון הבאי מכלל השלשה דברים כמו שבארנו בפ' שני ממדות:

פרק ד

משנה א

עוד יתבאר בפרק הזה שעוביו של כותל ההיכל היה משש אמות וכבר אמר שרחבו של פתח י' אמות לפיכך כשיהיו לו ב' דלתות בכל דלת ה' אמות כשיפתחו ב' הדלתות לפנים יתכסה עובי הכותל וישאר ממנו אמה וכן השני דלתות הפנימים חוזרות אל פני הבית ונקפלות אל הכותל כלפנים ומתכסה מה שאחורי הדלתות ואמר רבי יהודה שכל דלת מהם היה מפורקת והיא נקפלת לשנים כגון דבר פלוני ודימה אותו לצורה מפורסמת אצלם והיו הארבע דלתות נפתחות לפניה מן הפתח כן ולפי שכל דלת מהן נקפלת לשנים כגון המפורסמת אצלינו היום לכל הבתים היו בו אמתים וחצי וכן באחרים שבפנים כמו שיתבאר בצורה זו

והאמה הנשארת מעובי הכותל היתה מזוזה של חצי אמה מבפנים ומזוזה של חצי אמה מבחוץ וכל זה בעוביו של כותל הפתח אח"כ הביא ראיה על זה שכל דלת מהד' היתה מתחלקת לשנים ומחוברת לחוליות כדי שתהא נקפלת מפסוק זה ממה שאמר שתים לדלת אחת ושתי דלתות לאחרת ומה שאמר שתים מוסבות דלתות ר"ל שנקפלות כמו שנקפלות הדלתות המחולקות:

משנה ב

הנני מצייר עכשיו ההיכל כולו עם האולם ואכתוב מדותיו באורך וברוחב כמו שיתבאר בפ' הזה ומן הצור' הזאת יתבאר לך כל מה שנזכר מן הביאה לפשפש ההיכל ועוביו והילוכו בעובי הכותל כמו שאומר רבי יהודה זולת זה מאשר יזכור בפ' זה וזו היא צורתו:

משנה ג

כבר אמרנו בתמיד שתא נקראת ההרחקה שיש בין שתי הכתלים וכשתסתכל בצורת ההיכל שציירנו תמצא בצפון חמשה הרחקות והם כותל מסבה ומסבה וכותל התא והתא וכותל ההיכל וכמותם בדרום לפיכך אמר שעל אלו החמשה הרחקות היו חמשה תאים ועל חמשה תאים שניים והוא מה שאמר חמשה על גבי חמשה וחמשה על גבם עד שהיו שלש שורות של תאים וכן צורתם

וכיוצא בו היה בדרום ואל יטעך שקרא אותם כותל ומסבה וכותל התא והתא וכותל ההיכל אח"כ חזר וקראם כולם תאים לפי שהרחקה שיש בין שני הכתלים הוא התא וכולם תאים אבל כותל המסיבה וכותל התא וכותל ההיכל לא היה כותל סתום אלא שני כותלים וביניהם הרחקה כמו שציירנו לקצת התאים היו שמות כגון שקרא השורה התחתונה מהם מסיבה ובית הורדת המים וזולתם כמו שכתבנו בצורה וכמו שזוכר בפרק זה וכשתסתכל בצורה ג"כ תמצא במערב שלשה הרחקות והם כותל התא והתא וכותל ההיכל והיו עליהן שלשה תאים על גביהם כן:

ומה שאמר כן לפשפש אחד ר"ל לתא שיש בו הפשפש הצפוני שבו נכנסין להיכל וזהו הפתח שהיה בצפונו של תא שהיה לו חמשה פתחים והתא הזה היה בשורה אמצעית מהתאים והוא שע"ג המסבה:

משנה ד

היציע. הם הגזוזטראות המקיפות להיכל מבחוץ והיתה גזוזטרא אמצעית יותר רחבה מן התחתונה והעליונה יותר רחבה מן האמצעית כדי שלא יהא אפשר להדבק בכותל והוא מה שנאמר כי מגרעות נתן לבית וגו' וכן היה מוקף כל ההיכל מבחוץ לכותל המסבה ג' גזוזטראות כצורה זו.

משנה ה

הקפה זו שמקיף ההיכל עד שיגיע אל העליה היא בתוך התאים המקיפים להיכל כמו שציירנו ועכשיו אמרו שהיתה עליה על ההיכל וקדש הקדשים ובקרקע עלייה היה דבר מבדיל בין קירוי ההיכל ובין קירוי קדש הקדשים: ולול הוא פתח קטן ולפיכך אמר שלול היה בקרקע העליה פתוח אל קדש הקדשים ליכנס בהם האומנים אל קדש הקדשים אם יצטרך לתקן שום דבר והואיל וזכרנו האומנים נאמר כאן שאם נצטרך בנין בתוך ההיכל משתדלים ומכוונין שיהיה האומן כהן כשר ואם אי אפשר שלא נמצא אלא ישראל יכנס וכתבו בתוס' דכלים [פ"א] הכל נכנסין לבנות ולתקן ולהוציא הטומא' מצוה בכהנים אין כהנים נכנסין לוים אין לוים נכנסין ישראלים מצוה בטהורי' אין טהורי' נכנסין טמאים מצוה בתמימים אין תמימים נכנסין בעלי מומין מצוה שיכנסו בתיבות אין שם תיבות יכנסו דרך פתחים:

משנה ו

זכר מדת גבהו ואח"כ יזכור ארכו ורחבו: ואוטם הוא בנין אטום שבונים בגוף הקרקע יסוד ועליו מעמידין הכתלים: וכיור הוא פיתוח וההחפירות שמפתחים הבנאים בסיד ובאבנים ולפעמים אומרים כיורין. וציורין ר"ל פיתוחין וציורין: ודלף שם טיף המים מן הקירוי והיה נהוג אצלם בבנינם לעשות לבית שני קרויים קירוי למעלה מחבירו ונותנים בין שניהם מעט הרחקה וקורים אותו החלל בית הדילפה על שם הדלף כדי שאם יטיף הקירוי העליון יעמדו מים באותו החלל: ותקרה קרוי הקורות בלבד: ומעזיבה היא הסיד והאבנים שנותנין על הקרוי וכבר פירשנו זה בסוכה: וכלה עורב מאבד העורבין לפי שהיה מקיף ההיכל למעלה מן המעקה מארבע רוחותיו בחשק של ברזל גובה אמה חד כמו הסייף כדי שלא ישב עליו שום עוף על ההיכל מפני שנחתכים רגליו באותו הסייף ולפיכך קורין אותו כלה עורב ואע"פ שא"צ לצייר הרי זו צורה מה שנזכר בהלכה זו מגבהו של היכל והיא מצויירת בשולי הדף:

משנה ז

צורת ההיכל באורך ורחב ואלו המדות הנזכרות כבר ישבנו אותם בתחלת פרק זה וכשתסתכל בו תמצא כל הכתוב בזה התבאר מאותה הצורה וכן כתוב בענין בית ראשון שארכו של היכל היה ששים ורחבו עשרים והיה קדש הקדשים שלישיתו כמו במשכן והוא עשרים אמה וההיכל מ': והכותל המבדיל בין ההיכל וקודש הקדשי' והוא הנקרא טרקסין היה בו פתח ועליו פרוכת א' ונולד להם ספק בבית שני על עובי כותל הטרקסין אם היה נכלל עם הארבעים של היכל ויהיה רוחק הפרוכת מכותל מערבי עשרים ואחד אמה או היה מכלל קדשי הקדשים ותהי שפת הפרוכת בשליש בצמצום ולפיכך נתנו עובי הכותל מחוץ למדת ההיכל וקדש הקדשים ונותנין עליו פרוכת מבפנים ופרוכת מבחוץ והיה הטרקסין בין שתי פרוכות והיה בין שתיהן אמה כמו שבארנו בחמישי מכפורים והיה כולו ר"ל כל ההיכל מאה על מאה היו מטין הבנין מעט לצד מערב וכשימשך לצד המזרח מתרחב כדמות האריה שהוא רחב מלפניו וצר מאחוריו כגון זה.

פרק ה

משנה א

כבר הקדמנו בתחלת מסכתא זו שהשער השלישי משערי העזרה שהיה בדרום נקרא שער המים ונתבאר בגמרא דיומא [דף לא.] שעל השער הזה היה מקוה המים שטובל בו כ"ג ביום הכפורים טבילה ראשונה והיו המים באים שמה ממעין שהיה שם ששמו

עין עיטם ועל טבילה זו אמר ביומא שהיתה בחול כמו שפירשנו שם ונתבאר שהיתה לו לכהן גדול לשכה אצל מקוה זו על שער העזרה וכפי הנראה להם בתלמוד שלשכת העץ שבצפון שהיתה לשכת כה"ג גם כן לשכת פרהדרין הנזכרת בתחלת כפורים ושלשכה זו שבדרום על שער המים היא לשכת בית אבטינס שמשביעים אותו שם ערב יוה"כ כמו שבארנו שם וכן נתבאר בגמרא יומא שלשכת הגזית חצייה קדש וחצייה חול ויש לה שני פתחים אחד פתוח לקדש ואחד פתוח לחול ושחציה של חול הוא לצד מערב ובאותה המחצה יכולין לשבת לפי שכבר בארנו שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד:

משנה ג

פרוה. שם איש אמגושי שחתר בקיר העזרה בלשכה זו כדי לראות העבודה ונהרג על כן נקראת הלשכה על שמו. והואיל וזכרנו כבר ציור המזבח וצמצום מדותיו וכן צמצום מדת ההיכל אני רוצה לצייר עכשיו צורת העזרה כולה ושיעורה ומדותיה לארכה ולרחבה וכל מה שהיה בה מלשכות ואסמוך אליה עזרת נשים ובית המוקד ולא אתעסק במדת ההיכל והמזבח רק אזכיר אותם כפי שמותם שהקדמנו בלי זכירת מדת כל חלק מהם הואיל והקדמנו אותו וזו היא הצורה הכללית שייעדנו אותה והבטחנו עליה במקומות רבים מן המשנה: